

*Lészai Lehel:*¹

Keresztelő János és tanítványai

John the Baptist and His Disciples.

John the Baptist and his disciples have an exceptional importance for our research, because chronologically and in other important ways, they are very close to Jesus and his disciples. Their chronological proximity is proven by their almost simultaneous conception, their activity, and finally their execution. John the Baptist prepared the way for Christ through his ministry. He gathered disciples and taught them to pray. He fasted together with his disciples. We have to leave open the question of his contact with Qumran and his relationship to the Essenes. In some respects there are similarities between him and Jesus, but there cannot be denied the differences, first of all regarding the ascetic way of life. Because of his uncompromising preaching and the upholding of the banner of truth he had to suffer a violent death. Through his death he becomes a part of the prophet's fatal destiny.

Keywords: John the Baptist, disciples, Jesus, pray, fasten.

Keresztelő János alakja és tanítványai azért bírnak rendkívüli fontossággal kutatásunk számára, mert időrendi szempontból és több fontos vonatkozásban nagyon közel állnak Jézushoz és tanítványaihoz. A kronológiai közelséget szinte azonos idejű fogantatásuk (Lk 1,35–36), majd tevékenységük, és végül kivégzésük bizonyítja. Lukács tudósít arról, hogy Keresztelő János Zakariás pap és Erzsébet fia volt (Lk 1,5). Születését és misszióját Gábrriel angyal adja tudtul az áldozatot bemutató Zakariásnak, aki – jóllehet egész életében egy gyermek megszületéséért imádkozott – képtelen elhinni az örömhírt. Kétkedése miatt meg is némul, ami hihetetlen csapást jelenthetett egy pap számára. Az angyal azt is kijelenti a jövődő apának, hogy a születendő fiú nem fog bort és részegítő italt fogyasztani, ami emlékeztet az ószövetségi názír fogadalomtételre (4Móz 6,1–8). A szokástól eltérően nem Zakariásnak nevezik el édesapja után, hanem János lesz a neve, Gábrriel kijelentésének megfelelően (Lk 1,13). Szintén Lukácsra támaszkodva tudjuk, hogy fél évvel volt idősebb Jézusnál, unokatestvérénél (1,36). Egy régi hagyomány úgy tartja, hogy En karimban született (ma En kerem), amely Jeruzsálemtől hét és

---

¹ Egyetemi előadótanár, BBTE, Református Tanárképző Kar, *csemete1@yahoo.com*

fél kilométerre található nyugati irányban. Ez a híradás már Theodosius diakónusnál is olvasható (520–530). A szinoptikusoknál nem papként jelenik meg, hanem prófétaként, aki a pusztában prédikál. János arról tudósít, hogy Ainonban, Szálím közelében keresztel. Hirdette a bűnbánat keresztségét a bűnök bocsánatára, amelyre Istentől kapott mandátumot, ezért gyakran keveredett ellentétbe a farizeusokkal, de a kompromisszumra nem hajló jellemével a vezető politikusokkal is. Nagy alázattal beszél Jézusról, unokatestvéréről, akiben felismerte Isten Fiát a kijelentés beteljesedése folytán. Abban a kiváltságban lehetett része, hogy megkeresztelhetette Jézust. Előbb tiltakozni próbált, amikor Jézus evégett felkereste, de aztán ebben is engedelmeskedett. Kortársai az eljövendő Messiást vélték felfedezni benne, de nem engedett ennek a kísértésnek sem, visszautasította, és elismerte, hogy csak előfutára annak, aki Szentlélekkel fogja megkeresztelni Isten gyermekeit. Jézusban felismerte Isten Bárányát, és megalkuvás nélküli bizonyágtétele, munkássága egy figyelemreméltó mozgalmat indított el, melyet nem hagyhatott szó nélkül Heródes Antipász. Maga Jézus úgy beszél róla, mint Illésről, aki eljövendő. Keresztelő János a negyedes fejedelem előtt sem hajlandó megalkudni, mást mondani, mint amit a lelkiismerete diktált, és amire Isten Lelke indította, ezért prófétai hévvel megfeddte Heródest a törvénytelen házasságáért és házasságtöréséért. Heródes Antipász ezért életét vette Kr. u. 29-ben. Josephus Flavius úgy ad hírt erről a tragédiáról, mint amely a Mahérusz erődben történt, a Jordántól keletre. Máté beszámolója szerint a fogságában még rákérdezett Jézusra, hogy ő-e a megígért Messiás (Mt 11,2–15), mintha elbizonytalanodott volna ebben a tényben. Lefejeztetése után – melyben fontos szerepet játszott Heródiás, akivel Heródes házasságtörést követett el – a tanítványai jöttek el, és temették el mesterüket. Egy régi hagyomány úgy tartja, hogy temetése Samáriában történt. Egyértelmű, hogy sugárzó és meghatározó egyéniségként tanítványi köre volt (Mt 11,2; 14,12). Tanítványait megtanította imádkozni (Lk 11,1), aminek mintájára Jézus tanítványai is kérték Mesterüket, hogy tanítsa őket. Keresztelő János tanítványai rendszeresen bőjtöltek, akár csak a farizeusok (Mk 2,18; Mt 9,14 és Lk 5,33).

Máté beszámolója szerint Keresztelő János üzenetének lényege (Mt 3,2) nem sokkal később elhangzik Jézus ajkán is² (4,17). Oscar Cullmann megjegyzi, hogy Keresztelő János tanítványai közül egyesek később Jézus tanítványaivá váltak.³ A János evangéliumának bizonyágtételében is nyomára bukkanunk ennek a gondolatnak (Jn 1,35–41). John Dominic Crossan inkább a Jézus és János közötti különbségeket emeli

² Thomas J. LANE: *Luke and the Gentile Mission: Gospel anticipates Acts*. European University Studies series 23, Theology; vol. 571, Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien, Peter Lang, 1996. 34.

³ Oscar CULLMANN: *Der johanneische Kreis*. Tübingen, J. C. B. Mohr /Paul Siebeck/: 1975. 96.; Michael James WILKINS: *Following the Master: Discipleship in the Steps of Jesus*. Grand Rapids, Michigan, Zondervan Publishing House, 1992, 102.

ki: a böjt kérdését (Mk 2,18–20) és viselkedésüket (Mt 11,16–19; vö. Lk 7,31–35).⁴ A különbségek között még megemlíthető, hogy János a pusztában prédikál és aszkéta életet él, míg Jézus a társadalomban hirdeti az igét és nem vonul el a világtól.⁵ A viselkedésüket illetően különböző életstílusuk ellenére is felismerhetjük a közös motívumot, hiszen mindketten, mind Jézus, mind János, megtérésre hívogatják kortársaikat. P. D. Royan odáig ragadta magát, hogy egyenesen azt hangoztatja:

„A keresztyénség többet sajátított el a Keresztelő János örökségéből, mint a Jézus lelki hagyatékából.”⁶

Mások (M. Goguel, E. Linnemann, P. Hollenbach) azt állították, hogy Jézus a Keresztelő János tanítványi köréhez tartozott. A názareti-hipotézis⁷ (Mt 2,23) hangozatói a ὁπίσω μου ἐρχόμενος – „Aki utánam jön” (Mk 1,7; vö. Mt 3,11; Jn 1,15.27.30; másképp Lk 3,16 – ez a zsidóságban a mester-tanítvány viszony kifejezésére használt *terminus technicus*, lásd 1Kir 19,21: וַיֵּלֶךְ אַחֲרַי אֱלֹהֵי), λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ – „saruja szíját megoldjam” (Mk 1,7; Lk 3,16; másképp Mt 3,11), és a μικρότερος – „legkisebb” (Mt 11,11; vö. Lk 7,28) megjegyzésekre hivatkozva próbálják bizonyítani az előbbi állítást. Ezeket a feltételezéseket rendre megcáfolja Knut Backhaus.⁸ Keresztelő János valójában Jézus útját, szolgálatát készítette elő, még akkor is, ha Jézus megkereszteltetett általa és folytatta eszkatologikus igehirdetését.

⁴ John Dominic CROSSAN: *The Historical Jesus: The Life of a Mediterranean Jewish Peasant*, San Francisco, Harper Collins, 1991. 259–260; Leif E. VAAGE: *Galilean Upstarts. Jesus' First Followers According to Q*. Valley Forge, PA, Trinity Press International, 1994. 87–88.

⁵ GERÉB Zsolt: *Az Újszövetségi biblika theologia*, Kézirat: Kolozsvár, 1988. 21.

⁶ P. D. ROYEN: *Jesus en Johannes de Doper. Een historisch onderzoek op grond van de Synoptische Evangelien naar hun onderlinge verhouding sedert de arrestatie van den laatste*. Leiden, 1953. 10.

⁷ Máté számára a Ναζωραῖος szó hasonló értelemmel bír, mint az egyedül Márk által használt Ναζαρητός (Mk 14,67), amelyet átvett tőle. Az Ószövetségben megjövedülték (az idézet Máténál *crux interpretum*), hogy Jézus názáretinek fog nevezetni. Máté úgy jellemzi a galileai Názaretet, mint a 'pogányok Galileáját' (Mt 4,15), ezért úgy értelmezi ezt a megnevezést, mint amely utal Izrael Messiásának a pogányokhoz való menetelére. Ugyanakkor Szíriában, ahol Máté gyülekezete élt, a 'názareti' jelző a keresztyének elnevezése is. A 'názareti' megnevezés nem valószínű, hogy Jézus nazír voltára utalna. Ulrich LUZ: *Das Evangelium nach Matthäus. 1. Teilband, Mt 1–7*. Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/1, Zürich, Einsiedeln, Köln, Benziger Verlag, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1985. 131–133; Joachim GNILKA: *Das Matthäusevangelium. I. Teil*. Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament, Freiburg, Basel, Wien, Herder, 1986. 54–57.

⁸ Knut BACKHAUS: *Die „Jüngerkreise“ des Täufers Johannes. Eine Studie zu den religionsgeschichtlichen Ursprüngen des Christentums*. Paderborner Theologische Studien 19, Paderborn, München, Wien, Zürich, Ferdinand Schöningh, 1991. 25–47; William B. BADKE: „Was Jesus a Disciple of John?” In *Evangelical Quarterly* 62, No. 3 (1990). 195–204.

Rainer Riesner szavá teszi, hogy Keresztelő Jánosnak nem volt írástudói felkészültsége (Lk 1,80), mégis tanítványi csoportot gyűjtött maga köré. Az a vélemény is elhangzott, hogy János a qumráni esszénusok között nőtt fel, ezért oda vezethető vissza neveltetése, felkészültsége és életstílusa.⁹ Herczeg Pál sem zárja ki ennek lehetőségét. Az erre utaló jelek a radikális bűnbánat hirdetése, a végidő hamarosan való beköszöntésének várása, a mosakodás gyakorlatának elmélyítése és a „puszta” üdvtörténeti szerepének hangsúlyozása.¹⁰ Tanítványait az evangéliumok μαθηταί-nak (tanítványoknak) nevezik, akárcsak Jézus tanítványait (Mk 2,18; vö. Mt 9,14 és Lk 5,33; Mk 6,29; vö. Mt 14,12; Mt 11,2; vö. Lk 7,18; Lk 11,1; /Jn 1,35.37; 3,25; 4,1/).¹¹ Raymond E. Brown levonja a következtetést Jn 1,35–37 alapján, hogy Keresztelő János egyes tanítványai Jézus követői lettek, de Jn 3,22–26 szerint nem mindnyájan, sőt egyesek közülük féltékenyen tekintettek a Jézus sikereire és készek voltak megvédeni mesterük vélt előjogait. Más lókusok (Mt 11,2–16; vö. Lk 7,18–23) arról számolnak be, hogy Keresztelő János és tanítványai nem voltak bizonyosak Jézus kilétét illetően.¹² Mk 2,18; vö. Mt 9,14–17 és Lk 5,33–39 alapján tudjuk, hogy Keresztelő János tanítványai rendszeresen böjtöltek a farizeusok tanítványaival együtt, de nem értették, hogy Jézus tanítványai miért nem teszik ugyanazt, amit minden hithű zsidó csoport gyakorolt.¹³ Lk 11,1 és 5,33 híradása arról tudósít, hogy Keresztelő János megtanította imádkozni tanítványait, és ők ezt gyakorolták is. Jn 4,1-ben közvetett utalást találunk arra nézve, hogy Keresztelő János is tanítványokat gyűjtött. Nem tudjuk, hogy miként gyűjtötte tanítványait („seregestül tódultak hozzá az emberek”),¹⁴ de nem mindenki vált tanítványává azok közül, akiket

⁹ Rainer RIESNER: *Jesus als Lehrer*. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 2. Reihe 7, Tübingen, J. C. B. Mohr /Paul Siebeck/, 1981. 410; D. MOODY SMITH: „Johannine Christianity: Some Reflections on its Character and Delineation” In *New Testament Studies* 21 (1975). 237 és 240–241; Joseph A. FITZMYER: *Qumran. Die Antwort*. Stuttgart, 1993. 167; Diósi Dávid cáfolja ezt a feltevést: DIÓSI Dávid, *Qumrán és az öskeresztények, avagy veszélyben a kereszténység?* Kolozsvár, Polis, 1998. 52–66.

¹⁰ HERCZEG Pál: *Az Újszövetség teológiájának vázlata*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara, 1997. 15.

¹¹ RIESNER: *Jesus...* 239 és 293.

¹² Raymond E. BROWN: *The Community of the Beloved Disciple*. New York, Ramsey, Toronto, Paulist Press, 1979. 69–71; Michael James WILKINS: *The concept of disciple in Matthew's gospel: as reflected in the use of the term Μαθητής* Supplements to Novum Testamentum XI vol. 59, Leiden, New York, København, Köln, E. J. Brill, 1988. 105; James D. G. DUNN: *Jesus' Call to Discipleship*. Cambridge: University Press, 1992. 16.

¹³ BACKHAUS: *Die „Jüngerkreise“*, 138–161; Joseph A. FITZMYER: *Luke the Theologian*. London. Geoffrey Chapman, 1989. 121.

¹⁴ Josephus FLAVIUS: *A zsidók története*. Ford. Révay József, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1980. 511.

megkeresztelt.¹⁵ Martin Hengel megállapítása szerint tanítványai feladata legalább annyi volt, hogy legyenek jelen, amikor keresztelt és tanított.¹⁶ Jn 3,26-ban tanítványai rabbinak (ραββί) szólítják. Josephus Flavius úgy mutatja be Keresztelő Jánost, mint aki megtérésre és megkeresztelkedésre szólította fel a zsidókat. Heródes félt tőle, mert nagy népszerűségnek örvendett és lázadásra uszíthatta volna a népet, ezért hamarosan megölette.¹⁷ Kivégzése után tanítványai eltemetik holttestét (Mk 6,29; vö. Mt 14,12) és kitartanak mesterük tanításának követésében szétszórtságban élve (például Alexandriában – ApCsel 18,24–25; és Efezusban – ApCsel 19,1–3).

Oscar Cullmann a János evangéliuma előállási helyének azonosítása során beszél Kis-Ázsiáról is, mivel ott léteztek olyan eretnek csoportok, amelyek ellen harcol János evangéliuma. Az eretnek közösségek között megemlíti Keresztelő János tanítványainak egy csoportját is.¹⁸ F. F. Bruce a *Men and Movements in the Primitive Church* című könyvében többek között ugyanezeket a kérdéseket boncolgatja, és amikor Efezushoz érkezik fejtegetései során, megkérdőjelezi, hogy az Oscar Cullmann által említett, Kis-Ázsiában megjelenő Keresztelő János tanítványainak csoportja azonosítható lenne az ApCsel 19,1–7-ben említett János tizenkét tanítványával.¹⁹ Ezt az állítást F. F. Bruce cáfolja, azt mondván, hogy amikor Lukács a „tanítvány” szót jelző nélkül használja, akkor nagyrészt Jézus tanítványaira utal, ahogy ApCsel 19,1-ben is történhetett.²⁰ Mások ezt a kérdést úgy próbálják megoldani, hogy azt feltételezik, a ‘szeretett tanítvány’ egy volt a Keresztelő János tanítványai közül (Jn 1,35–41), ő a meg nem nevezett tanítvány, János, a Zebedeus fia. Hogyha ez megállja a helyét, akkor a jánosi tanítványi kör is Jézushoz tartozott.²¹ Ez a sok szerteágazó kérdés mind azt bizonyítja, hogy Keresztelő János tanítványai léteztek és több helyen is felbukkantak. Az Apostolok Cselekedeteiről írt könyve megemlíti a 19. fejezet 7. versében, hogy Pál találkozik Efezusban Keresztelő János tizenkét tanítványával, akik abban az időben csupán János keresztségét ismerték. Rájuk kérdez, hogy részesültek-e a Szentlélek ajándékában, de válaszukból az derül ki, hogy nem is hallottak a Szentlélekről. Ez azért érdekes, mert Keresztelő János úgy ismeri fel, hogy ki a Messiás, hogy a Szentlélek galamb formájában Jézusra száll, miután megkeresztelte őt a Jordánban. Lukács feljegyezi az említett történetben, hogy ezek a

¹⁵ K. H. RENGSTORF (μαθητής). In GERHARD KITTEL and Gerhard FRIEDRICH (eds.): *Theological Dictionary of the New Testament*, volume IV. Trans. and ed. by Geoffrey W. Bromiley, Grand Rapids, Michigan, Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1975. 455–457.

¹⁶ MARTIN HENGEL: *The Charismatic Leader and His Followers*. Edinburgh, T. & T. Clark, 1981. 38.

¹⁷ FLAVIUS: A zsidók... 511–512.

¹⁸ CULLMANN: *Der johanneische...* 103; Raymond E. Brown is úgy véli, hogy az ApCsel 18,24–19,7-ben megjelenő tizenkettes csoport Keresztelő János követőit tömörítette: BROWN: *The Community...* 70.

¹⁹ F. F. BRUCE: *Men and Movements in the Primitive Church*. Exeter, The Paternoster Press, 1979. 150.

²⁰ Ibid. 70.

²¹ BROWN: *The Community...* 32 és 69; CULLMANN: *Der johanneische...* 97.

tanítványok csupán János keresztségével voltak megkeresztelve. Pálnak köszönhetően Keresztelő János tizenkét tanítványa megkeresztelkedett Jézus nevére, és Pál apostol kézrátétele során elnyerték a Szentlelket.

Keresztelő János a szolgálatával utat készített Jézusnak. Tanítványokat gyűjtött, akiket megtanított imádkozni, és akikkel együtt böjtölt. Nyitott marad Qumránhoz és az esszénusokhoz való kötődésének kérdése. Bizonyos vonatkozásokban hasonlóságot lehet megállapítani közöttük és Jézus között, de tagadhatatlanok a különbségek is, elsősorban az aszketikus életvitelét illetően. Megalkuvás nélküli igehirdetése és az igazság melletti kiállása mellett erőszakos halált kellett szenvednie, amellyel a részesévé vált a próféták végzetes sorsának.

Felhasznált irodalom

- BACKHAUS, Knut: *Die „Jüngerkreise“ des Täufers Johannes. Eine Studie zu den religionsgeschichtlichen Ursprüngen des Christentums.* Paderborner Theologische Studien 19, Paderborn, München, Wien, Zürich, Ferdinand Schöningh, 1991.
- BADKE, William B.: „Was Jesus a Disciple of John?” In *Evangelical Quarterly* 62, No. 3 (1990). 195–204.
- BROWN, Raymond E.: *The Community of the Beloved Disciple.* New York, Ramsey, Toronto, Paulist Press, 1979.
- BRUCE, F. F.: *Men and Movements in the Primitive Church.* Exeter, The Paternoster Press, 1979.
- CROSSAN, John Dominic: *The Historical Jesus: The Life of a Mediterranean Jewish Peasant.* San Francisco, Harper Collins, 1991.
- CULLMANN, Oscar: *Der johanneische Kreis.* Tübingen, J. C. B. Mohr /Paul Siebeck/: 1975.
- DIÓSI Dávid: *Qumrán és az őskeresztények, avagy veszélyben a kereszténység?* Kolozsvár, Polis, 1998.
- DUNN, James D. G.: *Jesus' Call to Discipleship.* Cambridge, University Press, 1992.
- FITZMYER, Joseph A.: *Luke the Theologian.* London, Geoffrey Chapman, 1989.
- FITZMYER, Joseph A.: *Qumran. Die Antwort.* Stuttgart, 1993.
- GERÉB Zsolt: *Az Újszövetségi biblikai theologia.* Kézirat, Kolozsvár, 1988.
- GNILKA, Joachim: *Das Matthäusevangelium. I. Teil.* Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament Freiburg, Basel, Wien. Herder, 1986.
- HENGEL, Martin: *The Charismatic Leader and His Followers.* Edinburgh, T. & T. Clark, 1981.
- HERCZEG Pál: *Az Újszövetség teológiájának vázlatja.* Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara, 1997.
- JOSEPHUS, Flavius: *A zsidók története.* Ford. Révay József, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1980.

- LANE, Thomas J.: *Luke and the Gentile Mission: Gospel anticipates Acts*. European University Studies series 23, Theology; vol. 571, Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien, Peter Lang, 1996.
- LUZ, Ulrich: *Das Evangelium nach Matthäus. 1. Teilband, Mt 1–7*. Evangelisch-Katolischer Kommentar zum Neuen Testament I/1, Zürich, Einsiedeln, Köln, Benziger Verlag, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1985.
- RENGSTORF, K. H.: (μαθητής). In GERHARD Kittel and GERHARD Friedrich (eds.), *Theological Dictionary of the New Testament*, volume IV. Trans. and ed. by Geoffrey W. Bromiley, Grand Rapids, Michigan, Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1975. 390–461.
- RIESNER, Rainer: *Jesus als Lehrer*. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 2. Reihe 7, Tübingen, J. C. B. Mohr /Paul Siebeck/, 1981.
- ROYEN, P. D.: *Jezus en Johannes de Doper. Een historisch onderzoek op grond van de Synoptische Evangelien naar hun onderlinge verhouding sedert de arrestatie van den laatste*. Leiden, 1953.
- SMITH, D. Moody: „Johannine Christianity: Some Reflections on its Character and Delineation” In *New Testament Studies* 21 (1975). 222–248.
- VAAGE, Leif E.: *Galilean Upstarts. Jesus’ First Followers According to Q*. Valley Forge, PA, Trinity Press International, 1994.
- WILKINS, Michael James: *Following the Master: discipleship in the steps of Jesus*. Grand Rapids, Michigan, Zondervan Publishing House, 1992.
- WILKINS, Michael James: *The concept of disciple in Matthew’s gospel: as reflected in the use of the term Μαθητής*. Supplements to Novum Testamentum XI vol. 59, Leiden, New York, København, Köln, E. J. Brill, 1988.